

บทที่ 5

แนวทางการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยอง

บ้านท่ากู่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

บทนี้เป็นการศึกษาหาทิศทางที่เหมาะสมเพื่อเสนอแนวทางการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณี และพิธีกรรมงานศพของคนไทยอง บ้านท่ากู่ ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ให้รักษา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและดำรงคงอยู่อย่างเหมาะสมต่อไป ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

5.1 การศึกษาเพื่อหาทิศทางที่เหมาะสมของการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรม การจัดการงานศพของคนไทยองบ้านท่ากู่ ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

5.1.1 สภาพการณ์และปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมจัดการงานศพคนไทยองบ้านท่ากู่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

5.1.2 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของภาคประชาชนในการจัดการอนุรักษ์และสืบสาน ประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยองบ้านท่ากู่

5.1.3 การศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาทิศทางที่เหมาะสมของการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณี และพิธีกรรมจัดการงานศพของคนไทยองบ้านท่ากู่

5.2 แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน ประเพณีและพิธีกรรมจัดการงานศพของคนไทยองชุมชน บ้านท่ากู่ จังหวัดลำพูน

5.2.1 กิจกรรมรูปแบบใหม่(Event)ของพิธีกรรมจัดการงานศพของคนไทยองที่เหมาะสม

5.2.2 แนวทางการจัดการเพื่อให้ชุมชนบ้านท่ากู่ดำเนินการอนุรักษ์และสืบสานกิจกรรม (Event)พิธีกรรมงานศพของคนไทยอง

(1) การจัดการโดยภาคประชาชนคนไทยองบ้านท่ากู่

(2) การจัดการโดยโรงเรียนบ้านท่ากู่

(3) การจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบลทาปลาดุก)

(4) การจัดการโดยผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้านและพระสงฆ์)

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 การศึกษาเพื่อหาทิศทางที่เหมาะสมของการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของบ้านทาภู ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

หัวข้อนี้เป็นการศึกษาเพื่อหาทิศทางที่เหมาะสมของการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของบ้านทาภู ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยการนำข้อมูลที่ศึกษาจากส่วนต่าง ๆ มาประมวลและวิเคราะห์ คือ

5.1.1 สภาพการณ์และปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาภู อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

สภาพการณ์ของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาภู อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตค่อนข้างมาก คือ จากพิธีกรรมพื้นบ้านของคนไทยของที่มีแต่ความเรียบง่ายมาเป็นพิธีกรรมงานศพที่ผ่านการผสมผสานทางวัฒนธรรมของคนไทล้นนาไปแล้วเกือบทั้งหมด คงเหลือเฉพาะพิธีกรรมที่เป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนไทยของบ้านทาภูเกือบอยู่บ้าง เช่น การนำศพไปสู่สุสานลับหรือจะกวัดแกว่งคาบเสมือนว่ากำลังทำการทางเดินไปสู่ป่าช้าเพราะในอดีตทางเดินแคบและเต็มไปด้วยหญ้าคา กิ่งไม้ และไล่สัตว์มีพิษไม่ให้มาทำร้ายคนร่วมเดินทาง และอีกสัญลักษณ์หนึ่งคือการทำพวงหรีดสดเพื่อประดับปราสาทศพ ในอดีตนั้นพวงหรีดสำเร็จรูปไม่มีดังเช่นปัจจุบันคนไทยของบ้านทาภู จึงได้ช่วยกันทำพวงหรีดขึ้นมา ที่สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจ

ส่วนปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาภู อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน คือ แทบไม่เหลือร่องรอยพิธีกรรมงานศพในอดีตแม้แต่น้อย คงเหลือเฉพาะสัญลักษณ์และอัตลักษณ์บางประการเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงความคิดและความเชื่อของคนไทยของบ้านทาภู นำไปสู่การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ที่ล้นไหลเข้ามาในสังคมคนไทยของบ้านทาภูจนทำให้พิธีกรรมงานศพถูกผสมกลมกลืนด้วยวัฒนธรรมประเพณีของคนไทล้นนา แต่นำมาซึ่งความสิ้นเปลืองที่เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการประกอบพิธีกรรมงานศพเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้นสภาพการณ์และปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านทาภู อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน นั้นเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม สิ่งแวดล้อมและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมใหม่จากภายนอก ทำให้พิธีกรรมงานศพที่เคยเรียบง่าย สมถะ ไม่มีความเชื่อใดหลังความตายมาเป็นพิธีกรรมที่สลับซับซ้อน มีค่าใช้จ่ายเพิ่ม และเชื่อว่าการทำบุญจะช่วยวิญญาณผู้ตายได้รับผลบุญอีกทั้งเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทิตา ปัจจุบันจึงเห็นว่าพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูไม่เหลือร่องรอยพิธีกรรมในอดีตเลยแม้แต่น้อยคงเหลือแต่สัญลักษณ์บางอย่างเพื่อคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ตนเอง

5.1.2 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของภาคประชาชนในการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของบ้านทาภู อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชาชนคนไทยของบ้านทาปู่ ตำบลทาปลาตุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของภาคประชาชนในการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาปู่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของคนไทยของบ้านทาปู่ที่มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาปู่ มีประเด็นการสนทนา เพื่อหาข้อเสนอแนะในการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาปู่ ผลการสนทนากลุ่มครั้งนี้ สรุปได้ว่า

(1) การย้อนกลับไปสู่พิธีกรรมงานศพในรูปแบบในอดีตหรือการย้อนกลับพิธีกรรมงานศพ เพื่อคงสภาพรูปแบบเดิมไว้ เพราะมีความเรียบง่าย พิธีกรรมไม่ยุ่งยากหรือซับซ้อน มีค่าใช้จ่ายน้อยมาก ผิดกับปัจจุบันที่พิธีกรรมมีขั้นตอนเป็นจำนวนมากอีกทั้งมีค่าใช้จ่ายสูงส่วนใหญ่ต้องหยิบยืมมาจากญาติพี่น้องหรือแหล่งกู้ยืม เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมงานศพญาติพี่น้องต้องมาแบกรับภาระหนี้สินตามมาอีก ถึงกระนั้นก็ดี ภาคประชาชนเห็นว่าการย้อนไปทำพิธีกรรมงานศพเหมือนในอดีตนั้นไม่สามารถทำได้ และเป็นไปไม่ได้อย่างแน่นอนที่จะกลับไปยังสภาพเช่นนั้นนอกจากเหตุผลด้านการเปลี่ยนแปลงของสังคมสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ยังเกี่ยวข้องกับความสำเร็จเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพแบบใหม่ถูกปลูกฝังให้แก่คนไทยของบ้านทาปู่ตั้งแต่เริ่มการเปลี่ยนแปลงมาเป็นการเผาศพแทนการฝังหรือเผาที่ป่าช้าทุ่งหอก

(2) การบูรณาการเพื่อให้เกิดรูปแบบพิธีกรรมงานศพที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคม และความเชื่อเกี่ยวกับความตายหรือหลังความตายของคนไทยของบ้านทาปู่ ภาคประชาชนเห็นว่าการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาปู่ ควรปฏิบัติในลักษณะการบูรณาการวิธีการต่าง ๆ เข้าด้วยกัน วิธีการที่ภาคประชาชนเสนอมีดังนี้

(2.1) การใช้ความร่วมมือของสังคมในลักษณะเครือข่าย ปัจจุบันชุมชนบ้านทาปู่มีกลุ่มทางสังคมทั้งเป็นทางการ (ตามกฎหมาย) และไม่เป็นทางการจนกระทั่งสามารถสร้างกิจกรรมในชุมชนให้มีความโดดเด่นได้รับการยอมรับอยู่เนื่อง ๆ หากเข้าร่วมกับหน่วยงานวัฒนธรรมระดับจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วัด สถานศึกษา และอื่น ๆ ก็จะสามารถดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาปู่ให้สามารถนำสัญลักษณ์หรืออัตลักษณ์อื่นๆที่เคยมีในกิจกรรมพิธีกรรมงานศพแล้วนำมา

(ก) เพิ่มในกิจกรรมพิธีกรรมงานศพในปัจจุบันได้อีก เพียงแต่ต้องช่วยกันแสวงหาจุดเด่นที่สำคัญอันเกี่ยวกับความเชื่อ ศรัทธา แล้วร่วมกันกำหนดเป็นกิจกรรมหนึ่งในพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาปู่ เช่น รูปผู้ตายที่นำหน้าปราสาทศพขณะเคลื่อนไปสู่สุสานก็อาจใช้วิธีการนำรูปวางบนแคร่แล้วช่วยกันหามเหมือนเมื่อในอดีต เป็นต้น

(ข) จัดการสัญลักษณ์ในพิธีกรรมงานศพซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่บอกถึงอัตลักษณ์คนไทยของบ้านทาปู่ที่นำมาแทรกอยู่ในพิธีกรรมงานศพในปัจจุบันให้มีความโดดเด่นด้านการสื่อความหมาย

ทั้งนี้จะเห็นว่าสัปเหร่อเป็นผู้กวัดแกว่งคาบเหมือนทำการตัดกิ่งไม้ หรือขวกหนามและไล่สัตว์มีพิษ ก็อาจจัดเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจง ไม่ใช่คนเดียวกับคนแบกตุ้ง เป็นต้น

(2.2) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูเมื่อครั้งอดีต ผ่านช่องทางต่าง ๆ ชุมชน เป็นการสร้างความเข้าใจให้แก่คนไทยของบ้านทาภูเข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมงานศพ ตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมของชาติพันธุ์ตนเอง เมื่อในอดีตที่น่าภูมิใจและกำลังจะสูญหายไปเพราะการรับประเพณีและพิธีกรรมจากภายนอกเข้ามา ถ้าหากมีการกระตุ้นจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของคนไทยของบ้านทาภูอย่างต่อเนื่อง ก็จะช่วยทำให้มีกิจกรรมสำคัญในประเพณีที่เป็นประเพณีและพิธีกรรมของคนไทยของได้มากขึ้น ส่วนช่องทางสำหรับการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจในปัจจุบัน คือ หอกระจายข่าว การประชุมพบปะกันของสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ การใช้วัดทาภูแก้ว ซึ่งเป็นแหล่งศูนย์รวมทางจิตใจของคนไทยของบ้านทาภูเป็นช่องทางสื่อสาร และการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับโรงเรียน เป็นต้น กรณีของโรงเรียนอาจจัดทำวิชาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีและแทรกเสริมเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูทั้งในอดีตและปัจจุบัน

(2.3) หาวิธีการฟื้นฟูพิธีกรรมงานศพ แม้จะเชื่อว่ารื้อฟื้นให้เป็นแบบเดิมนั้นคงเป็นไปได้ยาก แต่อาจสามารถทำได้ด้วยวิธีการฟื้นฟูพิธีกรรมงานศพโดยอาศัยจุดของพิธีกรรมงานศพในอดีตที่มีความเรียบง่าย และมีค่าใช้จ่ายที่ไม่มาก มาฟื้นฟูกับพิธีกรรมงานศพในปัจจุบันให้เป็นไปในแนวทางดังกล่าว เช่น ปราสาทที่คนไทยของนิยมใช้ปราสาทที่ทำด้วยวัสดุที่มีราคาแพงและเผาไปพร้อมกับศพผู้ตาย ดูเป็นการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์แม้ในปัจจุบันจะมีการแปรเปลี่ยนไปสู่รูปแบบอื่นไปบ้าง เช่น เปลี่ยนปราสาทที่ใช้ดินที่ แก้อี้ โต๊ะมาจัดเป็นรูปปราสาทศพแทนวัสดุไม้เมื่อสิ้นพิธีกรรมงานศพแล้วนำไปบริจาครหรือทำบุญให้แก่วัด โรงเรียน หรือหมู่บ้านให้นำไปใช้ประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สร้างประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมที่มาจากการเผาปราสาทศพไปพร้อมกับศพ แต่นั่นก็เหมือนเป็นการจัดพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคล แต่ถ้าหากจำเป็นยังต้องใช้ปราสาทศพในรูปแบบเดิมตามความเชื่อ ก็ควรกำหนดให้ใช้แรงงานหรือให้ช่างภายในหมู่บ้านมาช่วยกันจัดทำแทนการซื้อหรือจัดหาจากภายนอกชุมชน

ภาพที่ 5.1 รูปแบบปราสาทศพที่ผสมผสานด้วยวัสดุอื่นที่นำไปใช้ประโยชน์สาธารณะได้ภายหลัง
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

(3.4) จัดการฟื้นฟูพิธีกรรมงานศพของคนไทยที่บ้านท่ากู่ ที่มุ่งสู่การสร้างสามัคคี และการมีส่วนร่วมของคนไทยที่บ้านท่ากู่ เพราะนอกจากจะสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนแล้วจะ ช่วยลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นหรือฟุ่มเฟือยในพิธีกรรมงานศพในหลาย ๆ กิจกรรม เช่น

(ก) จัดให้มีโรงศพที่มีลดหลายสวยงามไว้ใช้ในชุมชนหากมีคนตายเกิดขึ้นก็ไม่ ต้องจัดซื้อหามาใช้แต่จัดให้มีการยืมมาใช้สำหรับครอบโลงจริงในขณะที่เคลื่อนย้ายศพไปสู่สถาน

(ข) งดหรือลดการจุดพลุและบั้งไฟให้น้อยลง

(ค) พวงหรีดที่นำมาแสดงความอาลัยศพควรจะมีเฉพาะกรณีใช้เชิงสัญลักษณ์ เท่านั้น พวงหรีดร่วมแสดงไว้อาลัยอื่นควรใช้วัสดุอื่นที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์สาธารณะได้

(ง) วันฌาปนกิจศพที่สุสานก็ลดจำนวนผ้าบังสุกุลให้มีจำนวนที่เหมาะสม

(จ) ลดค่าใช้จ่ายสำหรับค่าอาหารเครื่องค้ำสำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานตลอด พิธีกรรมงานศพ โดยเปลี่ยนให้เป็นการสร้างความร่วมมือกันทำอาหารเลี้ยงแขกหรือแทนการจ้างเหมา และทำอาหาร จัดหาน้ำเลี้ยงแขกหรือให้มีปริมาณที่เหมาะสม ไม่ให้มีมากจนเหลือค้างเช่นปัจจุบัน

วิธีการที่ถูกต้องฟื้นฟูดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะมีประโยชน์ตามจุดประสงค์พิธีกรรมงานศพ ทุกประการแล้ว มีประโยชน์เกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีไปยังกลุ่มเยาวชนได้อีกทางหนึ่ง เพราะเยาวชนมีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมในพิธีกรรมงานศพ รวมทั้งจะได้ประโยชน์ด้านอื่น คือการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย

5.1.3. การศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาทิศทางที่เหมาะสมของการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและ พิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยที่บ้านท่ากู่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ในส่วนนี้เป็นกระบวนการของการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อสรุปความคิดเห็นและเสนอรูปแบบที่ เหมาะสมของการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยที่บ้านท่ากู่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ให้รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและดำรงคงอยู่อย่างเหมาะสมและเกิดความ ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนคนไทยที่บ้านท่ากู่ ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็น ประโยชน์ต่อเอกลักษณ์ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในการอนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรมงานศพ ซึ่งมี ขั้นตอนของการศึกษาโดยพิจารณาจากข้อมูลต่างๆดังนี้

(1) จากผลการศึกษาในข้อ 5.1.2 ในตอนที่ผ่านมานั้นได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากคนไทยที่บ้านท่ากู่ที่มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพคนไทยที่บ้านท่ากู่ ใน ประเด็นการสนทนาเพื่อหาวิธีการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคน ไทยที่บ้านท่ากู่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ให้ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการสนทนากลุ่มครั้งนี้

สรุปได้ว่า พิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านทาคุ่มเมื่อในอดีต เต็มไปด้วยความเรียบง่าย ไม่มีพิธีรีตองใด ๆ ในทุกขั้นตอน แต่เมื่อสังคมภายในหมู่บ้านทาคุ่มเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีผู้คนเข้า ออกชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานที่สมบูรณ์ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนทำให้การสัญจรไปสู่ภายนอกและเข้ามาภายในชุมชนเป็นไปโดยง่าย ประกอบกับเงื่อนไขภายในชุมชนที่มีภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะอุทกภัยที่มีอยู่เนือง ๆ มีส่วนทำให้พิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านทาคุ่มเปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดการผสมผสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทล้านนาไปแล้วค่อนข้างเกือบทั้งหมด คงเหลือเฉพาะพิธีกรรมที่เป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนไทยของบ้านทาคุ่มบ้างเจือปนอยู่บ้าง ดังนั้นการจัดให้เกิดวิธีการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของบ้านทาคุ่มให้ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น คนไทยของบ้านทาคุ่มต้องมีส่วนร่วมอย่างสำคัญ ด้วยเหตุผลที่ว่า คนไทยของบ้านทาคุ่มเป็นผู้สืบสาน วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมงานศพในหมู่บ้านของตนเอง จึงเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมพิธีกรรมงานศพในชุมชนบ้านทาคุ่ม ดังนั้นการที่จะดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพในหมู่บ้าน คนไทยของบ้านทาคุ่มควรมีส่วนร่วม ทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของชุมชนให้ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วม

(2) จากผลการศึกษาบริบทที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนบ้านทาคุ่ม หมู่ 1 ตำบลทาลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ในบทที่ 4 นั้น พบว่า ชุมชนคนไทยของบ้านทาคุ่ม เป็นชุมชนที่มีศักยภาพและความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากความร่วมมือของคนไทยของบ้านทาคุ่มในชุมชนที่ร่วมมือดำเนินกิจกรรมของส่วนรวมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จนได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกทั่วไป

(3) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม จากผลการศึกษาข้อ (1) เป็นการแสดงให้เห็นว่าชุมชนคนไทยของบ้านทาคุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การปรับตัวรับนำสิ่งใหม่ๆ เหล่านั้นเข้ามาสู่ชุมชน โดยเฉพาะพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาคุ่มนั้นรับเอาประเพณีและพิธีกรรมมาจากคนไทล้านนาทั้งกระบวนการแสดงว่ามีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อดั้งเดิมมาสู่ความเชื่อใหม่ ๆ และยอมรับในที่สุด หรือเป็นการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั่นเอง

นอกจากนี้แนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น จากผลการศึกษาข้อ (1) ก็แสดงให้เห็นว่าภาคประชาชนคนไทยของบ้านทาคุ่มมีแนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมงานศพ คนไทยของบ้านทาคุ่มเห็นว่าการคงพิธีกรรมงานศพดั้งเดิมไว้นั้นคงเป็นไปได้ แต่ต้องใช้วิธีการบูรณาการภายใต้การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนแล้วกำหนดให้เป็นวิธีการซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง การมีส่วนร่วมเช่นนี้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของบ้านทาคุ่มให้ยั่งยืน จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าชุมชนคนไทยของบ้านทาคุ่มเป็นชุมชนที่มี

ศักยภาพและความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากความร่วมมือของคนไทยของบ้านทาภูที่ร่วมมือดำเนินกิจกรรมของส่วนรวม

ดังนั้นในการพิจารณาเลือกการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของ บ้านทาภู อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนให้ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้พิจารณาและมีความเห็นว่า

(1) รูปแบบและวิธีการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของบ้านทาภู ใช้รูปแบบของการจัดการให้ยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยเหตุผลและหลักการที่ว่า ชุมชนคนไทยของบ้านทาภู เป็นผู้เกี่ยวข้องกับประเพณีและพิธีกรรมงานศพสำหรับผู้เสียชีวิตซึ่งเป็นคนไทยอยู่ในชุมชน จึงเป็นผู้ที่ใกล้ชิด เกี่ยวข้อง และมีส่วนได้ส่วนเสียกับผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับประเพณีและพิธีกรรมงานศพ ดังนั้นการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมงานศพ คนไทยของบ้านทาภูควรมีส่วนร่วมในการคิดค้นรูปแบบพิธีกรรมงานศพ ร่วมดำเนินการและการจัดการ และช่วยสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องระหว่างสมาชิกในชุมชนให้เกิดความเข้าใจตรงกันในรูปแบบประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภู

(2) วิธีการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภู ผู้ศึกษาเสนอแนะว่า วิธีการจัดการอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูนั้นต้องอาศัยทุกภาคส่วนในชุมชนบ้านทาภู ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันเสนอรูปแบบพิธีกรรมงานศพที่ช่วยรักษาคุณค่าของความเป็นไทย คือ พิธีกรรมในรูปแบบใหม่ควรมีลักษณะผสมผสานกับรูปแบบพิธีกรรมงานศพของคนไทล้านนาหรือคนเมืองแต่ต้องรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของคนไทยของ ตลอดจน ความเรียบง่ายและประหยัด ส่วนการสืบสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูนั้นผู้ศึกษาเสนอแนะว่า จัดหาวิธีการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ในหลายช่องทางทั้งผ่านทางผู้นำชุมชน ผ่านทางหน่วยงานภายในท้องถิ่น และผ่านทางสื่อต่าง ๆ ในชุมชนเช่น หอกระจายข่าว สถานีวิทยุชุมชน เป็นต้น ให้แก่ประชาชนในชุมชนได้เข้าใจและยอมรับปฏิบัติในประเพณีและพิธีกรรมงานศพตามรูปแบบพิธีกรรมงานศพที่ประชาชนคนไทยของบ้านทาภูมีส่วนร่วมกันกำหนด

5.2 แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน ประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของ ชุมชนบ้านทาภู จังหวัดลำพูน

เป็นการเสนอแนวทางการจัดการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภู จังหวัดลำพูน ให้รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและดำรงคงอยู่ต่อไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.2.1 กิจกรรมรูปแบบใหม่(Event)ของพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยที่เหมาะสม

เพื่อให้สามารถอนุรักษ์ประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของชุมชนบ้านทาภู จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาจึงเสนอกิจกรรมรูปแบบใหม่(Event)ของพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของที่

เหมาะสม เพื่อให้รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและดำรงคงอยู่ต่อไป ซึ่งผู้ศึกษาได้ออกแบบพิธีกรรมงานศพของคนไทยของให้มีลักษณะเป็นกิจกรรมรูปแบบใหม่(Event) ซึ่งเป็นประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของในปัจจุบันแทรกและผสมผสานพิธีการบางประการที่เป็นอัตลักษณ์ของคนไทยของ เพื่อสำหรับให้ประชาชนในชุมชนบ้านท่ากู่ จังหวัดลำพูน ปฏิบัติเพื่อการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยของต่อไป มีรายละเอียดของพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของ ดังต่อไปนี้

ในกรณีที่คนไทยของบ้านท่ากู่เจ็บป่วยหนักและมีอาการเป็นตายเท่ากัน จะนำพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมคือ จัดให้มีพิธีตานข้าว คนไทยของบ้านท่ากู่ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันเชื่อว่า สะพานที่ใช้ในพิธีกรรมจะช่วยให้ผู้ป่วยที่ใกล้ตายมีทางเดินไปภพหน้า ส่วนกรณีตายร้ายเช่นตายนองจากอุบัติเหตุ คนไทยของบ้านท่ากู่ก็มีความเชื่อเกี่ยวกับการตายร้ายลักษณะนี้คือเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายจะอยู่ ณ จุดเสียชีวิตจะไม่ยอมไปไหนญาติต้องทำพิธีถอนวิญญาณให้ออกจากจุดที่เสียชีวิตให้วิญญาณ ไปกับศพและไปผุดไปเกิด

ภาพที่ 5.2 พิธีกรรมตานข้าวและถอนวิญญาณที่จุดอุบัติเหตุ ตามความเชื่อของคนไทยของบ้านท่ากู่
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อชิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

เมื่อมีการตายเกิดขึ้น เจ้าภาพงานศพงดการอาบน้ำสพแต่ให้จัดศพด้วยการใส่เสื้อผ้าชุดใหม่หรือชุดที่ผู้ตายชอบที่สุดเสร็จแล้วนำศพไปบรรจุในโลงศพหรือโลงเย็น ในขณะที่เดียวกันก็มอบหมายให้กลุ่มงานของหมู่บ้านกับสลาช่วยกันทำโลงศพสำหรับใช้บรรจุศพในวันฌาปนกิจให้ใช้วัสดุที่หาง่ายในชุมชน รวมทั้งการเตรียมจัดทำปราสาทศพโดยให้เจ้าภาพจัดหาเต็นท์ เก้าอี้ โต๊ะหรืออุปกรณ์อื่นที่ใช้ประโยชน์สาธารณะได้ ทั้งนี้ก็เพื่อความประหยัด ได้สิ่งของไว้ใช้เป็นประโยชน์สาธารณะตามที่นิยมกระทำกันทั่วไปในปัจจุบัน รวมทั้งมีส่วนช่วยสร้างความสามัคคีในการทำงานร่วมกันภายในชุมชน ดังนั้นเจ้าภาพงานศพจะไม่ซื้อโลงศพและปราสาทสำเร็จรูปมาใช้ ส่วนการประดับประดาสถานที่ตั้งศพด้วยดอกไม้ก็อาศัยญาติพี่น้องหรือกลุ่มงานในชุมชนตลอดจนกลุ่มสตรีที่มีฝีมือในการจัดดอกไม้ หาดอกไม้ภายในชุมชนมาใช้ประดับประดาแทนการจัดซื้อมาจากนอกชุมชนด้วยเช่นกัน

การตั้งโรงศพในสถานที่จัดพิธีกรรมงานศพที่อาจเป็นบ้าน เป็นศาลาวัด หรือเป็นศาลาเอนกประสงค์ของชุมชน ให้ดำเนินไปตามความเชื่อของคนไทล้านนาหรือคนเมืองปัจจุบันที่คนไทยของบ้านทาภู่อุปถัมภ์อยู่ในพิธีกรรมงานศพ คือ ศพจะไม่หันศีรษะหรือเท้าเข้าหาโต๊ะหมู่บูชาอย่างเด็ดขาด โต๊ะหมู่บูชาก็ให้ตั้งไว้ทางขวามือของพระสงฆ์ให้อยู่สูงกว่าอาสนะสงฆ์แต่ต้องไม่หันไปทางทิศตะวันตก ด้านหน้าที่วางโรงศพให้วางกระถางรูป จุดตะเกียงน้ำมันก๊าดทิ้งไว้และหมั่นดูแลไม่ให้ตะเกียงดับ

ภาพที่ 5.3 การจัดสถานที่ตั้งศพและการประดับสถานที่ตั้งศพของคนไทยของบ้านทาภู่อุปถัมภ์ในปัจจุบัน
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺญ) เจ้าอาวาสวัดทาภู่อุปถัมภ์

การบำเพ็ญกุศลศพ ปัจจุบันนิยมจัดให้มีการบำเพ็ญกุศลศพไม่เกิน 3 วัน เพื่อเลี่ยงวันเสียชีวิตของการฌาปนกิจ ผู้ศึกษาเสนอแนะว่าคนไทยของบ้านทาภู่อุปถัมภ์ไม่ควรคำนึงถึงวันดีหรือวันเสีย ได้แก่ วันพุธ หรือวันเก้า กิ่ง อีกต่อไป ควรย้อนนึกถึงความเชื่อเดิมของคนไทยของบ้านทาภู่อุปถัมภ์ในอดีตไม่คำนึงถึงเรื่องนี้เลย เพราะไม่มีความเชื่อเกี่ยวกับวันดีหรือวันเสีย ส่วนอื่นๆ ให้เจ้าภาพจัดเตรียมเครื่องไทยธรรม จตุปัจจัย สำหรับถวายพระสงฆ์ จัดเตรียมโต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป 1 องค์ กระถางรูป 1 ใบ เชิงเทียน 1 คู่ และแจกันดอกไม้สด 2 แจกัน จัดเตรียมพาน ผ้าบังสุกุล สายสิญจน์และกุญไชย สำหรับให้พระสงฆ์ทอดผ้าบังสุกุล ช่วงหัวค่ำเวลาไม่ควรเกิน 20:00 น. จัดนิมนต์พระสงฆ์ให้มาแสดงพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ และการสวดอภิธรรม 1 รอบ แม้จะมีผู้ประสงค์เป็นเจ้าภาพหลายราย ก็จัดให้เป็นเจ้าภาพร่วมกันทั้งหมด สำหรับการแสดงพระธรรมเทศนาและการสวดอภิธรรมจะเป็นในรูปแบบการเทศน์และสวดด้วยคำเมืองหรือเทศน์และสวดทำนองปกติก็ให้ขึ้นกับเจ้าภาพพิธีกรรมงานศพคตินั้น การจัดให้มีการเทศน์เพียง 1 กัณฑ์ และสวดอภิธรรมเพียงรอบเดียวในแต่ละคืน แม้ในคืนนั้นจะมีเจ้าภาพพิธีกรรมงานศพหลายเจ้าภาพก็ตาม ก็เพื่อเพื่อความประหยัดและความเรียบง่ายในการบำเพ็ญกุศลศพ

ภาพที่ 5.4 การแสดงเทศน์ธรรมและสวดอภิธรรมเพียง 1 รอบต่อคืนแม้จะมีเจ้าภาพหลายราย
ที่มา: พระวิระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

วันดา หรือวันก่อนฌาปนกิจศพหนึ่งวัน เจ้าภาพจะจัดกิจกรรมสำคัญ 3 กิจกรรมทั้งภาคกลางวันและภาคกลางคืน คือ

กิจกรรมแรกของวันดา ญาติพี่น้องผู้ตายและกลุ่มงานของหมู่บ้านจะช่วยกันนำศพออกจากโลงเข็นมาใส่ในโลงศพที่สละทำเตรียมไว้แล้วนำไปบรรจุในโลงศพสวยงามที่ยืมมาจากวัดอีกชั้นหนึ่งหลังจากจัดเตรียมปราสาทศพไว้ตรงสถานที่กำหนดแล้วช่วยกันยกโลงศพวางไว้บนปราสาทศพ โดยวางโลงศพให้หันปลายเท้าศพไปทางทิศที่อยู่ของสุสาน ด้านหน้าหรือข้างปราสาทศพวางกระดาษไว้สำหรับจุดธูปของขมาศพพร้อมวางตะเกียงจุดไฟนำ จัดให้มีการประดับประดาด้วยพวงหรีดดอกไม้สดที่ปราสาทศพ ทั้งนี้พวงหรีดเป็นพวงหรีดที่ญาติและแขกเหรื่อในงานศพช่วยกันทำ พวงหรีดที่ร่วมกันทำขึ้นมานั้นเปรียบเหมือนแมวควบสำหรับครอบศพคนไทยของเมื่อในอดีตช่วงห้ามไปสูสุสาน สภาพนั้นจึงมีส่วนคล้ายคลึงกับปราสาทศพปัจจุบันเพียงแต่มีลักษณะคล้ายบ้านหรือวิมาน ปราสาทและมีขนาดใหญ่กว่า สำหรับพวงหรีดดอกไม้สดสำหรับประดับปราสาทศพให้นั้นการทำพวงหรีดดอกไม้สดด้วยความร่วมมือของญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านในชุมชนดังที่เคยปฏิบัติมาก่อนหน้าที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยของบ้านท่ากู่ในอดีตไม่เคยใช้พวงหรีดสำเร็จรูปแต่จะช่วยกันทำเป็นหลัก

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 5.5 การประดับประดาปราสาทศพรูปแบบใหม่ของบ้านท่ากุ่มสามารถนำไปใช้ประโยชน์สาธารณะได้
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อริปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากุ่มแก้ว

กิจกรรมที่สองของวันดา คือ การदानเสื่อนน้อยตามความเชื่อของคนไทยของบ้านท่ากุ่ม กำหนดให้มีการยืมเสื่อนน้อยจากวัดหรือส่วนกลางของชุมชน ส่วนเครื่องเช่นประเภทของกินก็จัดหาภายในชุมชน ส่วนของใช้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ บาตร หรืออื่น ให้จัดซื้ออย่างประหยัด ทั้งนี้นอกจากจะมีความประหยัดแล้วยังแสดงถึงความเรียบง่ายซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของพิธีกรรมงานศพคนไทยของเมื่อในอดีต

ภาพที่ 5.6 การदानเสื่อนน้อยในวันดาอุทิศส่วนกุศลให้แก่วิญญาณผู้เสียชีวิตซึ่งทำอย่างประหยัด
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อริปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากุ่มแก้ว

กิจกรรมที่สามของวันดา คือ การฟังเทศนาและอภิธรรม ในภาคกลางคืนให้ถือปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการฟังเทศนาและอภิธรรมในคืนก่อนวันดา

วันฉาปนกิจศพ เป็นวันสำคัญที่สุดของงานพิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านท่ากุ่มในปัจจุบัน มักจะเริ่มดำเนินกิจกรรมกันตั้งแต่เช้า คือ เจ้าภาพจัดให้มีการบวชเณรหน้าไฟแล้วแต่จำนวนลูกหลานที่ต้องการร่วมบวชอุทิศให้แก่ผู้ตาย แต่อีกกิจกรรมหนึ่งที่คนไทยของในอดีตนิยมปฏิบัติกันและกำลังจะสูญหายไปคือ เจ้าภาพควร

จัดให้ลูกหลานผู้ตายที่เป็นหญิงนุ่งหมขาวไว้อาลัยให้แก่ผู้เสียชีวิตตลอดจนคอยต้อนรับแขกหรือที่มาเคารพศพและช่วยทำหน้าที่จัดรูปเคารพศพให้แก่แขกหรือที่มาในงาน

ภาพที่ 5.7 ญาติผู้หญิงนุ่งหมขาวเพื่อร่วมไว้อาลัยให้แก่ผู้เสียชีวิตซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญตั้งแต่อดีต
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

เวลาประมาณ 10.00 น. เริ่มพิธีกรรมบำเพ็ญกุศลศพเป็นพิธีกรรมทางศาสนานิมนต์พระสงฆ์ 5 องค์ มาทำการสวดพระปริตรบทธรรมะนิยามสูตร เสร็จแล้วมีการเวรदान ถวายเครื่องไทยธรรม พระสงฆ์ฉันภัตตาหารกลางวันหรืออาหารเพลและเป็นช่วงเดียวกันกับแขกหรือที่มาร่วมงานก็รับประทานอาหาร เมื่อเสร็จแล้วก็เข้าสู่ช่วงเวลาเคลื่อนปราสาทศพสู่สุสาน ก่อนดำเนินการเริ่มขบวนเคลื่อนปราสาทศพหัวหน้าสงฆ์ทำการสวดถอนวิญญาน การสวดถอนวิญญานนี้เป็นพิธีกรรมเพื่อเชื้อเชิญวิญญานออกจากบ้าน รวมถึงเป็นการได้ถอนจิตวิญญานของคนตายให้ไปสู่สุคติหรือสู่ภพภูมิที่ดีไม่ให้หลงไปอบายภูมิรวมทั้งให้วิญญานผู้ตายไม่ต้องอาลัยห่วงหากับมนุษย์ที่ปัจจุบันอยู่คนละภพภูมิแล้ว กระทั่งเวลาประมาณ 12.30-13.00 น. ก็เริ่มเคลื่อนขบวนปราสาทศพสู่สุสาน ต้นขบวนมีสัปเหร่อเป็นผู้เดินนำทาง ที่นอกจากจะแบกคองสามหางและสะพายถุงข้าวเลี้ยงเมียงนำหน้าแล้วสัปเหร่อเป็นผู้ถือดาบกวัดแกว่งไปตลอดทางเพื่อบอกว่าในอดีตการนำศพเข้าป่าช้าของคนไทยของบ้านท่ากู่ เดินไปตามทางที่แคบและเต็มไปด้วยหญ้าคา กิ่งไม้ และอาจมีสัตว์มีพิษ จึงต้องให้มีคนกางพื้ที่นำทางเปิดทางให้กว้างและไล่สัตว์มีพิษไปในคราวเดียวกัน จากนั้นมีญาติผู้ตายถือรูปผู้ตายเป็นลำดับถัดมา ต่อด้วยพระสงฆ์ถือสายสิญจน์เดินนำขบวนปราสาทศพ และขบวนแขกหรือญาติมิตรหรือคนรู้จักผู้ตาย เพื่อไปส่งเป็นครั้งสุดท้าย

ภาพที่ 5.8 สัปเหร่อแบกคางสามหางและถุงเลี้ยงเมียขี้ ควบกวัดแกว่งดาบตามพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติเมื่ออดีต
ที่มา: พระวิระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

เมื่อถึงปากทางสุสาน จัดให้มีการ โปรมข้าวตอกดอกไม้ตามความเชื่อคนไทยของที่ต้องการขอให้
ญาติผีวิญญานทั้งดีเลวช่วยเปิดทางเข้าสุสานจึงทำการเช่นไหว้โปรมทานให้เจ้าที่ทางประจำสุสาน กรณี
ผู้ตายร้ายถ้ากระบวนศพถึงสุสานแล้วสัปเหร่อจะทำการฝังห่อข้าวของดิบลงบนพื้นดินข้างสุสานตามความเชื่อ
ของคนยงที่ว่าผู้เสียชีวิตไม่สามารถไปบริเวณอื่นได้ง่าย เหมือนกับการตายทั่วไปวิญญานจึงมีความอดอยาก
ไม่มีอะไรกินจึงต้องนำข้าวดิบฝังไปให้วิญญานได้กิน เมื่อขบวนศพเคลื่อนเข้าบริเวณสุสานแล้วมีการจัดโต๊ะ
เพื่อเตรียมทอดผ้าบังสุกุล โดยโยงภูษามาที่โต๊ะและมีพานรองรับภูษาโยง ก่อนเริ่มพิธีกรรมทางศาสนาเจ้าภาพ
จะจัดให้มีการถ่ารูปเพื่อเป็นอนุสรณ์สักครู่หนึ่ง กระทั่งถึงเวลาที่เหมาะสมพิธีกรรมทางศาสนาก็จะเริ่มขึ้น
ด้วยการเชิญแขกมาทอดผ้าไตรเปิด จำนวน 1 ชุด ถวายผ้าบังสุกุล จำนวน 8 ชุด และไตรปิด 1 ชุด และนิมนต์
พระสงฆ์มาพิจารณาผ้าไตรเปิด ผ้าสุกุล และไตรปิด ตามลำดับ การไม่จัดให้มีไตรรอง จัดให้มีผ้าบังสุกุล
จำนวนเพียง 8 ชุด ก็เพื่อความประหยัดและความเรียบง่ายรวดเร็วในการทำพิธีกรรมงานศพ ก่อนฉาปนกิจ
แขกหรือที่อยู่ในบริเวณสุสานร่วมกันทำพิธีขมาศพและเชิญแขกหรือเดินเวียนขวารอบประสาธศพ 3 รอบ
เสร็จแล้วกลุ่มงานและช่วยกันนำโลงศพออกจากโลงศพสวยงามขึ้นไปวางไว้บนเมรุ ส่วนปราสาทให้แยกเพื่อ
นำไปบริจาคให้แก่ชุมชนหรือวัดใช้ประโยชน์สาธารณะต่อไป เมื่อวางโลงศพบนเมรุเรียบร้อยแล้ว สัปเหร่อทำการ
ทูลอุทิศพระราตรีที่เตรียมไว้ให้แตกด้วยธูปแล้วให้น้ำมะพร้าวไหลไปล้างหน้าศพ สัปเหร่อและกลุ่มงานก็
ช่วยกันจัดศพให้เป็นไปตามความเชื่อของคนไทยคือ ศพชายนอนคว่ำและศพหญิงนอนหงาย จากนั้นพิธีกร
ทำการเรียนเชิญแขกหรือที่อยู่ในบริเวณสุสานยืนขึ้นให้พร้อมเพรียงกันพร้อมกับการกล่าวคำไว้อาลัยแก่
ผู้เสียชีวิต ต่อด้วยการสงบนิ่งประมาณ 30 วินาที เสร็จแล้วนิมนต์พระสงฆ์และสามเณรวางดอกไม้จันทน์บน
เมรุ จากนั้นเชิญแขกสุภาพบุรุษขึ้นวางดอกไม้จันทน์ ตามด้วยสุภาพสตรีบนเมรุ โดยขึ้นด้านหน้าแยกลง
ด้านซ้ายและขวากลับมาที่เดิมจนหมด พิธีกรเรียนเชิญแขกได้ยืนขึ้นอีกครั้งและเชิญประธานหรือผู้นำชุมชน

หรือผู้อาวุโสจุดไฟประชมเพลิง งดการใช้ดอกไม้ไฟ พลุ หรือลูกไฟสวยงาม ระหว่างนั้นพระสงฆ์และสามเณร สวดหน้าไฟผู้ร่วมงานพนมมือจนกว่าพระสงฆ์สวดจบ เป็นเสร็จสิ้นพิธีฌาปนกิจที่จัดในบริเวณสุสาน

พิธีกรรมสุดท้ายของประเพณีพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภู คือ การทำบุญสังคหะ (การ เก็บอัฐิ) เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นพิธีฌาปนกิจไปแล้ว 3 วัน พิธีกรรมนี้เป็นไปตามความเชื่อ ของคนไทยของบ้านทาภูที่เชื่อว่า วิญญาณของผู้ตายควร ไปอยู่คนละภพภูมิกับมนุษย์ไปอยู่ในสถานที่ที่ควร อยู่หรือให้ไปผุดไปเกิดใหม่ ไม่ควรมาผูกพันอยู่กับบ้านเดิมเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่อีกต่อไป อีกทั้งเป็นการ ทำบุญให้แก่ผู้ตายรวมทั้งสร้างความมงคลให้แก่บ้านให้เจ้าภาพและแขกหรือที่มาร่วมงานอยู่เย็นเป็นสุข อย่งไรก็ตาม การทำบุญสังคหะมีการจัดการในพิธีกรรมคล้ายกันกับงานทำบุญ 100 วัน เพื่อความ ประหยัดและความเรียบง่ายเจ้าภาพควรงดหรือตัดพิธีกรรมนี้ออกไป

ภาพที่ 5.9 การทำบุญสังคหะพิธีกรรมสุดท้ายของประเพณีและพิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านทาภู ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อชิปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดทาภูแก้ว

5.2.2 แนวทางการจัดการเพื่อให้ชุมชนบ้านทาภูดำเนินการอนุรักษ์และสืบสานกิจกรรม (Event) พิธีกรรมงานศพของคนไทย

เพื่อให้สามารถอนุรักษ์และสืบสานพิธีกรรมงานศพของคนไทย ซึ่งมีลักษณะเป็นกิจกรรม รูปแบบใหม่(Event) ซึ่งได้เสนอให้แทรกพิธีการบางประการที่เป็นอัตลักษณ์ของคนไทยผสมผสานกับ ประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยในปัจจุบัน เพื่อสำหรับชุมชนบ้านทาภู อำเภอแม่ทา จังหวัด ลำพูน ปฏิบัติเพื่อการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยของต่อไป มีแนวทางของการจัดการดังต่อไปนี้

(1) การจัดการโดยภาคประชาชนคนไทยของบ้านทาภู

โดยทั่วไปแล้วการจัดพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูนั้น แม้ว่าญาติพี่น้องของ ผู้เสียชีวิตแต่ละรายจะเป็นเจ้าภาพจัดงานพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนถึงงานโดยมีญาติพี่น้อง เครือญาติ แต่ก็ พบว่าพิธีกรรมงานศพอาจแตกต่างกันไปบ้างตามความเชื่อ ความศรัทธา และรูปแบบที่เห็นมาจาก ภายนอก ดังนั้นภาคประชาชนนำโดยผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนหรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านที่คนไทยของบ้านทาภู

ให้ความเคารพนับถือ และพระสงฆ์ ควรมีส่วนร่วมกันกำหนดกิจกรรมเพื่อการสืบสานประเพณีพิธีกรรม งานศพให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ตามขั้นตอนต่อไปนี้

(1.1) ร่วมกันกำหนดกิจกรรมพิธีกรรมงานศพ คือ จัดให้มีการประชุม พบปะ พุดคุย เพื่อ ร่วมกันกำหนดกิจกรรมสำหรับการสืบสานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทำความเข้าใจแก่ประชาชนคน ไทยของบ้านท่ากู่ เพื่อร่วมคิด ร่วมกันกำหนดกิจกรรมพิธีกรรมงานศพสำหรับคนไทยของบ้านท่ากู่

(1.2) ร่วมกันนำกิจกรรมที่กำหนดไปสู่การปฏิบัติในพิธีกรรมงานศพ โดยจัดให้ปู่จ้าน ผู้สูงอายุ พระสงฆ์ และผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ประสานงานกับเจ้าภาพงานศพให้จัดพิธีกรรมงานศพให้มี กิจกรรมที่ร่วมกันกำหนดขึ้นมาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดพิธีกรรม

(1.3) ร่วมกันประสานงานกับภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อการเผยแพร่และรักษาคุณค่าพิธีกรรม งานศพของคนไทยของบ้านท่ากู่ให้เป็นที่รับรู้กันในวงกว้าง คือ จัดให้มีการประสานงานให้ภาคส่วนอื่น คือ โรงเรียนบ้านท่ากู่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้านและพระสงฆ์วัดท่ากู่แก้ว ให้การสนับสนุน และร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีพิธีกรรมงานศพให้ยั่งยืนต่อไป ภายใต้บทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วน

(1.4) ร่วมกันสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่กิจกรรมในประเพณีพิธีกรรมงานศพผ่าน สื่อต่าง ๆ ในชุมชน เช่น หอกระจายข่าว สถานีวิทยุชุมชน เป็นต้น ให้แก่ประชาชนในชุมชนได้เข้าใจและ ยอมรับปฏิบัติในประเพณีและพิธีกรรมงานศพตามรูปแบบพิธีกรรมงานศพที่ประชาชนคนไทยของบ้าน ท่ากู่มีส่วนร่วมกันกำหนด

(2) การจัดการโดยโรงเรียนบ้านท่ากู่

โรงเรียนบ้านท่ากู่มีหน้าที่ให้การเรียนรู้แก่เยาวชนบ้านท่ากู่และบ้านใกล้เคียงที่ส่วนใหญ่เป็น หมู่บ้านคนไทยของเช่นกัน เพื่อให้โรงเรียนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมคนไทยของบ้านท่ากู่ได้ทำหน้าที่ อนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพให้แก่คนไทยของด้วย จึงควรมีส่วนร่วมโดยการ สนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของบ้านท่ากู่ โดย ดำเนินการดังนี้

(2.1) ทำการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหรือรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่อง พิธีกรรมงานศพในอดีตเทียบกับปัจจุบัน ให้นักเรียนบ้านท่ากู่ได้เรียนรู้ เพื่อสร้างความตระหนักต่อ ประเพณีพิธีกรรมการจัดการงานศพของคนไทยของ และเป็นผู้สืบสานประเพณีและพิธีกรรมงานศพใน ฐานะเป็นเยาวชนคนไทยของที่ควรเจริญรอยตามคนไทยของบ้านท่ากู่ต่อไป

(2.2) กำหนดให้มีการมอบหมายให้นักเรียนได้จัดทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และ การสืบสานประเพณีของคนไทยของ รวมถึงพิธีกรรมงานศพ อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 โครงการ

(2.3) กำหนดให้มีการจัดนิทรรศการเพื่อการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและพิธีกรรมงาน ศพของ คนไทยของ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ อัตลักษณ์ของคนไทยของบ้านท่ากู่

(3) การจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลตำบลทาบลาตุค)

เทศบาลตำบลทาบลาตุค ที่มีหน้าที่ตามกฎหมายในด้านการดูแลความเรียบร้อย การให้บริการ สาธารณะแล้วยังมีหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การบำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น จึงควรมีส่วนร่วม โดยการสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและ พิธีกรรม การจัดการงานศพของคนไทยของบ้านทาถู ตามขั้นตอนต่อไปนี้ ดำเนินงานดังนี้

(3.1) ให้การอุดหนุนทั้งงบประมาณ วัสดุ สิ่งของเพื่อการบำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับประเพณี พิธีกรรมงานศพและช่วยกำกับให้ผู้รับ การอุดหนุนนั้นดำเนินกิจกรรมที่ภาคประชาชนร่วมกันกำหนดอย่างเคร่งครัด

(3.2) ให้การส่งเสริมกับกิจกรรมหรือ โครงการของชุมชนที่มุ่งเน้นแสดงอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมของคนไทยของ

(3.3) การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในหมวดการบำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่นร่วมกับประชาคมแต่ละหมู่บ้านควรพิจารณากำหนดความสำคัญของโครงการที่มีกิจกรรมที่ มุ่งเน้นแสดงสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยองไว้ในระดับแรกของการเลือกนำเข้า แผนงบประมาณประจำปีของเทศบาล

(3.4) จัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมประเพณี พิธีกรรมงานศพที่ภาค ประชาชนร่วมกันกำหนดไปยังชุมชนต่าง ๆ ในตำบลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นทั้งในและนอก จังหวัด

(4) การจัดการโดยผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้านและพระสงฆ์)

ผู้นำชุมชนบ้านทาถูได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและพระสงฆ์วัดท่ากู่แก้ว ซึ่งฝ่ายแรกมีหน้าที่ดูแลรักษา ความเรียบร้อยภายในหมู่บ้านและบริหารจัดการร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ในขณะที่พระสงฆ์เป็น เหมือนศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของคนไทยของบ้านทาถูและมีบทบาทสำคัญในการสร้างศรัทธาและเป็น ผู้นำพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จึงควรมีส่วนร่วม โดยการสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีและ พิธีกรรม การจัดการงานศพของคนไทยของบ้านทาถู ตามขั้นตอนต่อไปนี้ ดำเนินงานดังนี้

(3.1) ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินงานของกลุ่ม งานในหมู่บ้านที่มีหน้าที่ช่วยเหลือพิธีกรรมงานศพให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติที่ภาคประชาชนคน ไทยของบ้านทาถูร่วมกันกำหนดรูปแบบขึ้นมาใช้ในหมู่บ้าน

(3.2) ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ประสานงานที่เกี่ยวข้องกับกิจการที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมงาน ศพกับหน่วยงานอื่น คือ โรงเรียนบ้านทาถู และเทศบาลตำบลทาบลาตุค ปู่จ่าน ผู้สูงอายุ พระสงฆ์ เพื่อ สนับสนุน หรือดำเนินการในกิจกรรมพิธีกรรมงานศพให้เป็นตามรูปแบบที่ร่วมกันกำหนดขึ้น

(3.3) พระสงฆ์วัดท่ากู่แก้ว ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในเรื่องโรงศพเย็น และ โรงศพสวยงามให้มีไว้ใช้ในพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านท่ากู่ รวมทั้งร่วมกับคณะกรรมการวัดกำหนด อัตราค่าบำรุงรักษาที่เหมาะสมไม่เป็นภาระด้านค่าใช้จ่ายของญาติผู้ตาย

(3.4) พระสงฆ์วัดท่ากู่แก้ว ร่วมกับปู่จ่าน พิจารณาร่วมกันในการดำเนินการกิจกรรมงานศพให้เป็นไปตามรูปแบบที่ร่วมกันกำหนด หากประสบปัญหาด้านการปฏิบัติในกิจกรรมพิธีกรรมงานศพ ให้เป็นผู้เสนอแนะหรือแก้ไขที่สอดคล้องกับทิศทางที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความเชื่อของคนไทยของบ้านท่ากู่และความเชื่อของคนไทล้านนาหรือคนเมือง

(3.5) พระสงฆ์วัดท่ากู่แก้วเป็นผู้สนับสนุนด้านการเผยแพร่กิจกรรมพิธีกรรมงานศพให้แก่คนไทยของหมู่บ้านอื่นๆให้เข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพตามรูปแบบใหม่ที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์คนไทยของ และนำไปสู่การปฏิบัติที่เหมือนกันในระยะยาว

(3.6) พระสงฆ์วัดท่ากู่แก้ว ช่วยจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมประเพณีพิธีกรรมงานศพที่ภาคประชาชนร่วมกันกำหนดให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved